

תוכן עניינים

חלק עברי

חדשות האיגוד א

מחקרים

1	שקיעי מדרשים אצל אלבירוני	חגי מזוז
15	תהלים והדתיות ה"פנימית" בחובות הלכות	עומר מיכאליס
67	בין הלכה להתגלות הקריאה של בעל תיקוני זוהר ב"מבוא התלמוד" המיוחס לר' שמואל הנגיד	ביטי רואי ועוזיאל פוקס
87	מעשה בטבעת ובלולב: הקיבוץ הדתי ודרישות ההלכה לקניין פרטי	עמיחי רדזינר
123		תקצירים

חלק אנגלי

i*		חדשות האיגוד
1*		תקצירים

תקצירים

שקיעי מדרשים אצל אלבירוני

חגי מזוז

ב"אלאָאָת'אר אלבאַקֶיה ען אלקרון אלח'אליה" ייחד אבו אלריחאן מחמד בן אחמד אלבירוני (973-1048 לסה"נ) סקירה נרחבת ללוח השנה העברי. כמה חוקרים שמו לב שבאחד מהפרקים העוסקים בנושא שזורים בדברי אלבירוני מרכיבים מספרות המדרש, אך הם לא הרחיבו על כך. מאמר זה דן בשקיעי מדרשים שטרם נידונו בספרות האקדמית ועומד על מקורות ההשראה האפשריים של המחבר בד בבד עם התייחסות להערות אחדות של חוקרים קודמים על הנושא.

תהלים והדתיות ה'פנימית' בחובות הלכות

עומר מיכאליס

מאמר זה עוסק בבירור מעמדו המיוחד של ספר תהלים בספרו של ההוגה היהודי הספרדי בחיי בן יוסף אבן פקודה, "כתאב אלהדאיה אלי פראיץ' אלקלוב" (אשר נודע בשם העברי "חובות הלכות"). מעמדו המיוחד של תהלים ניכר כבר מן העובדה שמחבר הספר נדרש לכמאתיים וחמישים ציטוטים מפסוקיו, העוברים כחוט השני בחיבורו. זה שיעור נדיר וגבוה בהרבה משאר המקורות המובאים בספר. ראשיתו של המאמר היא בעצם זיהוי התופעה, שעד כה לא זכתה לכל אזכור במחקר, ועיקרו הוא ניתוח טיבה ובירור מרכזיותה בספרו של בחיי. בבסיס ניתוח זה שלושה מדדים: המדד הכמותי - מניין מופעי הפסוקים; המדד האיכותי - מידת המרכזיות של הסוגיות והנושאים הנקשרים בפסוקי מזמורי תהלים; והמדד הצורני, שבאמצעותו מתבררת חשיבות תהלים לעיצוב הספרותי של "תורת חובות הלכות".

במסגרת הניתוח זוכות לעיון ראשון גם כמה תופעות נוספות שכרך בחיי ממזמורי תהלים ושחשיבותן מכרעת הן להבנת מהלכיו של בחיי בספרו הן להבנת טיב ההתערבות ששאף אליה במדיום של המסורת היהודית. עם הנושאים הללו נמנים סוגיית ידידי האל (אוליאא) ועיצוב רעיון זה כנמשך ממזמורי תהלים ומדמות

תקצירים

מחברם, יצירת ההבחנה בין חוכמה פנימית לחוכמה חיצונית והעמדת החוכמה הפנימית כנמסרת אך ברמז בכתבי הקודש; והצבת תורת העולם הבא ותורת המאבק הפנימי במוקד הספר.

ממצאי המאמר מאפשרים להתבונן במבט חדש בספרו של בחיי אבן פקודה ולראות בו את תורתם של ידידי האל. תורה זו המפותחת במידה רבה באמצעות דמותו של ה"ולי" הפרדיגמטי, משורר תהלים, על ידי הבאת פסוקים שהם בבחינת "רמיזות" (אשאראת) אשר המחבר מפתחן לעקרונות מבוררים של החוכמה הפנימית (עלם אלבאטן), היא תורת חובות הלבבות.

בין הלכה להתגלות הקריאה של בעל תיקוני זוהר ב"מבוא התלמוד" המיוחס לר' שמואל הנגיד

ביטי רואי ועוזיאל פוקס

"תיקוני הזוהר" הוא ככל הנראה החיבור הנפוץ והמודפס ביותר בתולדות הקבלה. דמותו של מחבר או מחבריו של הספר טרם זוהתה. אומנם מקורות השפעתו מהספרות הזוהרית, מספר הבהיר ומספר יצירה וגם מהספרות האשכנזית, כבר נידונו בספרות המחקר, ואולם "ספרייתו" של מקובל זה טרם זכתה לתיאור מקיף. במאמר אנו מראים כי החיבור הגאוני "מבוא התלמוד" המיוחס לר' שמואל הנגיד, היה ידוע למקובל זה או למקובלים שפעלו איתו. רשימה של מונחי "מבוא לתלמוד" מופיעה בספרות תיקוני הזוהר וזוכה לדרשנות קבלית מקיפה ההופכת אותה על פניה. תחת מינוחים אשר משמעם בירור פרוצדוראלי לוגי הוא מעדיף את תורת ההתגלויות והנבואה וסיוע בהשגות משמיים. זהו פרק מעניין בשאלת מונחים למדניים של פסיקה תלמודית לעולם הסוד הקבלי.

מעשה בטבעת ובלולב: הקיבוץ הדתי ודרישות ההלכה לקניין פרטי

עמיחי רדזינר

תנועת הקיבוץ הדתי קידשה מאז היווסדה את רעיון השיתופיות ועל כן דחתה קריאות להכרה בזכות לרכוש פרטי של חברי הקיבוץ. אולם כבר בשנותיה הראשונות הסתבר שעיקרון זה טומן בחובו בעיה של ממש בגלל דרישת ההלכה שפעולות הלכתיות מסוימות יוכלו להתבצע אך ורק ברכושו הפרטי של אדם.

המאמר עוסק בכמה מקרים כאלה. דרך ניתוחם, המושתת על מקורות שונים ובכללם חומרים ארכיוניים, הוא מציג את המתח בין האתוס הקיבוצי ובין דרישות ההלכה. המתח הזה עורר פולמוס עקרוני בקרב האידאולוגים של התנועה. למעשה נדרשה הכרעה בשאלת מעמדו של עקרון היעדר הבעלות הפרטית בקיבוץ ובשאלה אם עליו להתבטל בפני ההלכה או שמא על ההלכה לפעול כדי שהוא יוכר כעיקרון שווה ערך לשאר עקרונותיה.

מקום נרחב מוקצה לעיסוק בשתי הסוגיות המרכזיות שעוררו את הדיון ודרשו פתרונות למתח זה. הסוגיה הראשונה היא שאלת הצורך ההלכתי שהחתן יהיה הבעלים היחיד של טבעת הקידושין שבה הוא מקדש את כלתו. אראה באמצעות מסמכים ארכיוניים כיצד נפתרה בעיה זו.

הסוגיה השנייה קשורה בוויכוח עקרוני שנתגלע בין הוגי הדעות המרכזיים של התנועה בשנות החמישים. מדובר בדיון בדרישה ההלכתית שארבעת המינים יהיו בבעלותו של הנוטל אותם לצורך קיום מצוות התורה ביום הראשון של חג הסוכות. למעשה הדיון הזה נקשר בשאלת המעמד ההלכתי של הקבוצה וכן בשאלה העקרונית של סמכות החידוש ההלכתי. הדיון העקרוני שב והופיע בעמדות של חברי התנועה כלפי ניסוח התקנון הכללי שלה וכן בקיבוצים שונים שניסחו תקנונים פנימיים משלהם. מקורות אלו נבחנים גם הם במאמר.

CONTENTS

ENGLISH SECTION

World Union News i*

ABSTRACTS 1*

HEBREW SECTION

Haggai Mazuz Midrashic Allusions in al-Bīrūnī's Writings 1

Omer Michaelis Psalms and 'ilm al-bāṭin in Baḥya ibn Paquda's *Duties of the Hearts* 15

Biti Roi and Uziel Fuchs The Use of the Introduction to the Talmud Attributed to R. Shmuel haNaggid in *Tiqqunei ha-Zohar Literature* 67

Amihai Radzyner The Ring and the Lulav: The Religious Kibbutz and the Halakhic Requirements for Private Property 87

ABSTRACTS 123

ABSTRACTS

MIDRASHIC ALLUSIONS IN AL-BĪRŪNĪ'S WRITINGS

Haggai Mazuz

In his Kitāb al-Āthār al-Bāqīya 'an al-Qurūn al-Khāliya, Abū Rayḥān Muḥammad b. Aḥmad al-Bīrūnī (973–1048 CE) gave much attention to the Jewish calendar. A few scholars have noticed, without elaborating, that in one of his chapters that deals with the topic, elements borrowed from the midrashic literature are intertwined in his writing. This article discusses midrashic allusions that the academic literature has overlooked thus far; I offer new suggestions concerning the author's possible sources of inspiration.

PSALMS AND 'ILM AL-BĀṬIN IN BAḤYA IBN PAQUDA'S *DUTIES OF THE HEARTS*

Omer Michaelis

This article is dedicated to an exploration of the unique role of the book of Psalms in Baḥya ibn Paquda's *Kitāb al-Hidāya ilā Farā'id al-Qulūb* (Eng.: *The Book of Direction to the Duties of the Hearts*; Heb.: *Hovot ha-Levavot*, written between 1080 and 1090). This special role is attested already by the fact that Baḥya integrates approximately 250 psalm quotations in his work, an extraordinary figure that far outnumbers his use of any other source. The article begins first by acknowledging this phenomenon, which has yet to be noted by scholars, and then moves on to analyze it and assess its centrality. The analysis is conducted according to three indexes: a quantitative index, which relates to the number of psalmic verse occurrences; a qualitative index, which assesses the centrality of the issues and topics associated with these verses; and a formal

ABSTRACTS

index, by means of which I clarify the importance of verses from Psalms to the literary form of the work. In the course of my analysis I offer a study of a number of additional phenomena that Baḥya associated with the Psalms. I see these phenomena as fundamental to the work and to our understanding of it, in particular to our appreciation of the intervention Baḥya sought to make in the medium of the Jewish tradition. Among these phenomena are the concept of the “friends of God” (awliyā) and the shaping of this idea as connected to the Psalmist; the distinction between “inner” and “manifest” knowledge, and the view that “inner” knowledge is only *implied* in Scripture; the prominence of the idea of the world to come; as well as the notion of an inner struggle. The findings of this article enable a new perspective on Baḥya’s work, seen here as the doctrine of the “friends of God.” This doctrine is developed largely through the figure of the paradigmatic *walī*, i.e., the Psalmist; quotations from the book of Psalms act as “pointers” (ishārāt) which are then elaborated into the principles of “inner knowledge” (‘ilm al-bāṭin), i.e., the doctrine of the Duties of the Hearts.

THE USE OF THE *INTRODUCTION TO THE TALMUD* ATTRIBUTED TO R. SHMUEL HANAGGID IN *TIQQUNEI* *HA-ZOHAR* LITERATURE

Biti Roi and Uziel Fuchs

Tiqqunei haZohar is the most widespread and frequently printed book in the history of the Kabbalah. The author(s) of this book, which is part of the broader corpus referred to by scholars as “*Tiqqunei haZohar* literature,” has yet to be identified. Although scholars have addressed the influences on the author by such sources as Zoharic literature, *Sefer haBahir*, *Sefer Yetzirah*, and Ashkenazi literature, a comprehensive treatment of the “library” of this Kabbalist has yet to be performed. In this study, we show that *Introduction to the Talmud* attributed to R. Shmuel haNaggid was known

ABSTRACTS

to this Kabbalist and/or to Kabbalists with whom he worked. A number of the terms used by the Introduction to the Talmud appear in the Tikkunei haZohar literature, where they receive an extensive Kabbalistic interpretation that upends their original meaning. Eschewing the Introduction's procedural and logical clarifications, the author of Tikkunei haZohar prefers a hermeneutic of revelation, prophecy, and heaven-sent insights. This is a fascinating chapter in the recruitment of the Talmudic lexicon into the esoteric world of the Kabbalah.

THE RING AND THE LULAV: THE RELIGIOUS KIBBUTZ AND THE HALAKHIC REQUIREMENTS FOR PRIVATE PROPERTY

Amihai Radzyner

From its founding in the 1930s and for decades afterwards, the Religious Kibbutz movement sanctified the idea of the cooperative and rejected calls for recognition of the right of kibbutz members to private property. In this way, the movement fulfilled the supreme principle of the first component of its name (in Hebrew): "kibbutz." Already in its early years, however, it became clear that this principle might create a problem with the second component of the movement's name: "Religious." The problem that emerged derived from the halakhic requirement that certain halakhic acts may only be carried out using the private property of the individual performing the commandment.

The article deals with several cases in which this tension surfaced. Through analysis based on various sources, including archival materials, it presents the tension between the kibbutz ethos and the requirements of halakhah. This conflict provoked a fundamental debate among movement ideologues, which required that a decision be made on the status of the principle of abnegation of private ownership in the kibbutz: whether this principle should efface itself before halakhah or whether halakhah must recognize the renunciation of private property as a valid constituent of halakhic decision-making.

ABSTRACTS

The article deals with the issues that were raised by this challenge during the first four decades of the existence of the Religious Kibbutz movement. Extensive space is devoted to the two main cases that provoked discussion and demanded solutions to this tension. The first case was that of the marriage of the first couple in the Shahal group (which founded Tirat Zvi, the first kibbutz of the movement). The question that arose in this case concerned the halakhic requirement for the groom to be the sole owner of the wedding ring by which he sanctified the bride. Based on archival documents, I show how this problem was solved.

The second case concerned a conceptual debate that involved two of the main thinkers of the movement in the 1950s. This was a discussion about the halakhic requirement that the four species be owned by the person who performs the Torah commandment of taking the four species on the first day of Sukkot. The discussion touched on the question of the halakhic status of the group, as well as the fundamental question of the authority to introduce halakhic innovations—which many believed the movement and its members had done.

This conceptual debate reappeared in the process of drafting the general bylaws of the movement and reflected the positions of its members, as well as in cases of various kibbutzim that formulated their own internal bylaws. These sources are also examined in the article.